

Голові разової спеціалізованої вченої ради
ДФ 20.051.226 Карпатського національного
університету імені Василя Стефаника
доктору економічних наук, професору
Сас Людмилі Степанівні

Відгук

**офіційного опонента, доктора економічних наук, професора Сахацького
Миколи Павловича на дисертаційну роботу Тижбір Наталії Зіновіївни на
тему: «Економічний механізм розвитку територіальних громад», подану на
здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 – Соціальні
та поведінкові науки за спеціальністю 051 – Економіка**

1. Актуальність обраної теми дослідження

Актуальність науково-прикладного дослідження економічного механізму розвитку територіальних громад спричинюється низкою об'єктивних і суб'єктивних чинників. Адже поточний соціально-економічний розвиток України характеризується глибокими інституційними трансформаціями, пов'язаними із реформою децентралізації, посиленням фінансової самостійності місцевого самоврядування, необхідністю відновлення територій, постраждалих унаслідок збройної агресії, а також необхідністю адаптації національної системи управління до європейських стандартів. За цих умов територіальні громади перетворюються на ключових суб'єктів забезпечення економічного зростання, підвищення добробуту населення, ефективного використання місцевих ресурсів і формування конкурентоспроможного середовища. Саме від ефективності функціонування економічного механізму розвитку територіальних громад значною мірою залежить здатність місцевих систем забезпечувати сталий соціально-економічний розвиток, фінансову стійкість, інвестиційну привабливість та високу якість публічних послуг.

Особливої нагальності зазначена проблематика набуває в умовах воєнного стану та післявоєнного відновлення України, коли територіальні громади повинні

забезпечувати життєдіяльність населення, відновлення об'єктів критичної інфраструктури, здійснювати реалізацію інвестиційних проєктів та формувати передумови для подальшого довгострокового економічного розвитку. Тому об'єктивно виникає необхідність удосконалення механізмів управління місцевими фінансами, диверсифікації джерел доходів, залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій, розвитку міжмуніципального співробітництва, цифрової трансформації управлінських процесів та впровадження сучасних інструментів стратегічного планування, що й визначає актуальність теми дисертаційного дослідження «Економічний механізм розвитку територіальних громад», його наукову новизну та практичну значущість.

2. Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами

Дисертаційна робота виконувалася згідно плану науково-дослідної роботи Карпатського національного університету імені Василя Стефаника за темою: «Розробка організаційно-економічного механізму удосконалення виробничо-господарських структур регіону» (номер державної реєстрації 0111U000875), в рамках якої дослідницею сформовано економетричну модель чинників фінансової спроможності та розроблено концептуальну модель удосконаленого економічного механізму розвитку громад.

3. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, їх достовірність і новизна

Ретельне вивчення матеріалів дисертації та опублікованих наукових праць Тижбір Наталії Зіновіївни показує, що основні наукові положення, висновки, рекомендації та пропозиції здобувачки є достатньо обґрунтованими і достовірними. При цьому, наукова ґрунтовність засвідчується, насамперед, компетентним застосуванням авторкою дослідницького методологічного інструментарію. Так, визначена в дисертаційній роботі мета дослідження – обґрунтування теоретико-методичних засад та розроблення практичних рекомендацій щодо вдосконалення економічного механізму розвитку

територіальних громад в умовах децентралізації, правильно спрямовує здобувачку на виконання конкретних науково-дослідних завдань.

Цілком справедливо дослідницею встановлюється об'єкт дослідження, що подається як економічні процеси та відносини, які виникають у ході розвитку територіальних громад в умовах реформи децентралізації в Україні. Предметом дослідження дійсно виступають зазначені авторкою дисертації сукупність теоретичних, методичних та практичних положень щодо формування і вдосконалення економічного механізму розвитку територіальних громад. Загалом визначена мета наукового дослідження постає досягнутою та, в цілому, відповідає заявленим його об'єкту, предмету та завданням.

Розроблені в дисертації наукові положення, авторські методичні підходи, висновки та рекомендації є достатньо обґрунтованими. Науковий пошук дослідниці базується на глибокому та системному аналізі наукових праць, офіційних аналітичних та статистичних матеріалах, узагальненнях господарюючої практики територіальних кластерів. Відповідні наукові авторські здобутки оприлюднені на науково-практичних конференціях різних рівнів. При розв'язанні поставлених в дисертації завдань здобувачка правомірно використовує систему сучасних методів наукового пізнання. При вирішенні кожного поставленого завдання дослідницею отримано наукові результати різного ступеня наукової новизни.

В дисертаційній роботі цілком правомірно опрацьовуються теоретико-методичні основи економічного механізму розвитку територіальних громад, проводиться оцінка трансформації економічного механізму розвитку територіальних громад, визначаються концептуальні основи розвитку територіальних громад. Загалом наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційної роботи Тижбір Наталії Зіновіївни характеризуються достатнім рівнем наукової обґрунтованості та новизни. Так, результати дослідження відображені наступними пунктами новизни:

- обґрунтовано новаторським постає трактування поняття «економічний механізм розвитку територіальних громад», що подається в якості складної інтегрованої системи взаємопов'язаних фінансово-бюджетної, інвестиційно-інноваційної, економічного стимулювання, організаційно-управлінської та

інформаційно-аналітичної підсистем, цілісна єдність яких забезпечує регулювання та координацію економічних процесів громади в умовах децентралізації та воєнного стану;

- теоретико-методичну корисність має розроблений інструментарій наукового дослідження, що поєднує системний, функціональний, інституційний, програмно-цільовий та інноваційно-економічний підходи, інтеграція яких забезпечує комплексну цілісність наукового аналізу;

- науково обґрунтованою постає запропонована авторська модель інтегральної оцінки рівня розвитку громад, що розраховується методом головних компонент із застосуванням мови програмування Python та включає показники фінансової спроможності, інвестиційної активності та цифровізації управління;

- позитивної оцінки заслуговує запропонований інструментарій залучення додаткового фінансування розвитку громад, що охоплює механізми публічно-приватного партнерства, відповідні програми Європейського Союзу, місцеві запозичення, краудфандинг у формі благодійництва та грошової підтримки бізнесів та соціально-екологічних проєктів;

- науково-практичну цінність має концепція інноваційного розвитку територіальних громад за п'ятьма пріоритетними напрямками, що включає цифрову трансформацію управління, розвиток інноваційної економіки, енергоефективність та екологічні інновації, розвиток людського капіталу і смарт-спеціалізацію.

4. Практичне значення отриманих результатів

Практичне значення отриманих результатів проведеного дослідження полягає у розробці науково обґрунтованих пропозицій щодо формування економічного механізму розвитку громад, оцінки їх фінансової спроможності та залучення зовнішнього фінансування. Рекомендації, що наведені в дисертації, були успішно використані при розробці місцевих цільових програм розвитку Лисецької територіальної громади Івано-Франківського району, Івано-Франківської області (довідка № 515/01-27 від 09.10.2025). Результати дослідження використано ГО «ІДЕЯ РОЗВИТКУ» під час підготовки та реалізації

громадських ініціатив на підтримку місцевого розвитку та підвищення ефективності функціонування територіальних громад (довідка № 7 від 27.10.2025). Отримані результати дослідження використані Товариством з обмеженою відповідальністю «Автотранс-Ів» для планування розвитку господарської діяльності підприємства (довідка № 15/25 від 11.03.2025). Теоретико-методологічні результати дисертаційної роботи схвалені та використовуються в навчальному процесі Карпатського національного університету імені Василя Стефаника під час викладання освітнього компоненту «Основи економічного контролю» (довідка № 2026-01-26/6-12/326 від 12.02.2026).

5. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в наукових публікаціях зарахованих за темою дисертації

Дисертаційна робота є результатом особистих наукових досліджень здобувачки. Наукові ідеї, обґрунтовані рекомендації та запропоновані висновки є особистим здобутком авторки дисертації. Із наукових праць, що були опублікованих у співавторстві, дослідницею використано лише ті положення, які виникли в результаті її власних розробок. Основні положення дисертаційного дослідження опубліковано у 6 наукових працях, з яких 3 статті у наукових фахових виданнях України категорії Б, та 3 публікаціях, що засвідчують апробацію результатів дослідження на міжнародних науково-практичних конференціях.

6. Структура, стиль та мова дисертаційної роботи

Дисертація має традиційну структурну побудову та складається з анотації, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертаційної роботи становить 163 сторінки, містить 40 таблиць, 8 рисунків, додатки на окремих аркушах. Дисертаційна робота має науковий стиль, а її зміст викладається в чіткій логічній послідовності. За своїм обсягом, структурною побудовою, повнотою викладення результатів дослідження та оформленням дисертація відповідає вимогам чинного Наказу МОН України

«Про затвердження Вимог до оформлення дисертації» від 12.01.2017 р. № 40 зі змінами від 31.05.2019 р.

7. Дотримання академічної доброчесності

У дисертації порушень академічної доброчесності не виявлено. У дисертаційній роботі наявні посилання на відповідні джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, а також надано достовірну інформацію про результати наукової діяльності, методики досліджень та інформаційні джерела.

8. Відповідність дисертації спеціальності і вимогам, що висуваються до дисертацій, які подано на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Ознайомлення з дисертаційною роботою Тижбір Наталії Зіновіївни показує, що за змістом, сформульованою метою, завданнями, висновками та науковою новизною дисертація відповідає спеціальності 051 – Економіка. Загалом дисертація подана у вигляді спеціально підготовленої кваліфікаційної наукової праці на правах рукопису, виконана здобувачем особисто, містить наукові положення, нові науково-обґрунтовані теоретичні та методичні результати, які мають істотне значення для галузі знань 05 – Соціальні та поведінкові науки. Відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами).

9. Дискусійні питання та основні зауваження

Позитивно оцінюючи загалом дисертаційну роботу, слід вказати і на наявні в ній дискусійні положення та зауваження:

1. У першому розділі дослідниця досить ґрунтовно розкриває теоретичні підходи щодо трактування сутності економічного механізму розвитку територіальних громад, систематизує наукові погляди вітчизняних і зарубіжних

учених та подає авторське визначення досліджуваної категорії (с. 19 – 31). Водночас доцільно було б більш чітко обґрунтувати відмінності між поняттями «економічний механізм», «організаційно-економічний механізм», «механізм управління» та «економічний механізм розвитку територіальної громади», так як їх розмежування сприяло б підвищенню теоретичної визначеності авторської концепції.

2. Позитивно оцінюючи запропоновані методологічні засади дослідження економічного механізму розвитку територіальних громад (с. 41 – 59), варто зазначити, що авторка дисертації недостатньо уваги приділяє інтеграції сучасних європейських підходів до місцевого розвитку, зокрема принципів багаторівневого врядування, смарт-спеціалізації, ESG-підходів та концепції сталого розвитку територій. Більш детальне висвітлення зазначених аспектів дозволило б посилити теоретико-методологічне підґрунтя дослідження та його відповідність сучасним європейським тенденціям розвитку територіальних громад. Прикладна імплементація на теренах України науково вивіреного європейського досвіду використання економічного механізму розвитку територіальних громад сприятиме підвищенню якості життя населення.

3. Значний науковий інтерес становить обґрунтована авторкою концептуальна модель економічного механізму розвитку територіальних громад (с. 89 – 98). Разом із тим запропонована модель має переважно теоретико-концептуальний характер і потребує більш детального методичного забезпечення стосовно її практичного впровадження, зокрема визначення системи кількісних індикаторів оцінювання ефективності, критеріїв моніторингу результативності та механізму оцінювання ризиків реалізації запропонованих заходів.

4. Позитивно оцінюючи розроблені авторкою рекомендації щодо залучення додаткового фінансування розвитку територіальних громад (с. 99 – 109), варто зазначити, що в роботі недостатньо уваги приділено аналізу можливих бар'єрів їх практичного впровадження, насамперед інституційних, кадрових та безпекових обмежень, особливо характерних для умов воєнного стану. Розгляд альтернативних сценаріїв реалізації запропонованих заходів залежно від рівня

фінансової спроможності громад суттєво посилив би практичну цінність запропонованих рекомендацій.

5. Безперечно наукову і практичну цінність мають обґрунтовані авторкою перспективні напрями інноваційного розвитку територіальних громад, що справедливо включають цифровізацію управління, розвиток смарт-рішень, енергоефективності та людського капіталу (с. 109 – 131). Водночас запропоновані рекомендації мають, переважно, концептуальний характер і потребували б більш ґрунтовного економічного обґрунтування очікуваних результатів їх впровадження, зокрема шляхом визначення системи кількісних показників оцінювання ефективності інноваційних проєктів, строків їх реалізації, джерел фінансування та прогностичного економіко-соціального ефекту для досліджуваних територіальних громад. Це дозволило б суттєво посилити практичну спрямованість запропонованих рекомендацій щодо інноваційного розвитку громад.

Зроблені зауваження та зазначені спірні положення слугують підґрунтям для проведення наукової дискусії під час захисту дисертації та не впливають на загальну позитивну оцінку проведеного наукового дослідження економічного механізму розвитку територіальних громад.

10. Загальний висновок

Дисертаційну роботу Тижбір Наталії Зіновіївни на тему: «Економічний механізм розвитку територіальних громад» слід визнати завершеним науковим дослідженням, кваліфікаційною науковою працею, результати якої дозволяють вирішити актуальне науково-практичне завдання. Дисертація за змістом відповідає спеціальності 051 – Економіка. Поставлена мета дисертаційної роботи в повній мірі досягнута, результати дослідження мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Дисертація відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії»,

затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (зі змінами), а її авторка – Тижбір Наталія Зіновіївна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 051 – Економіка.

Офіційний опонент:

**доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту і маркетингу
Одеської державної академії будівництва
та архітектури МОН України**

М.П. Сахачький